

ARTIKEL VOOR SCHOOLBESTUREN OVER DE SAMENHANG TUSSEN PASSEND ONDERWIJS EN ZORG IN EN OM DE SCHOOL

Uitgangspunt

Met passend onderwijs wordt beoogd dat scholen een passend aanbod aan onderwijs(zorg) kunnen doen voor elke leerling die bij de school wordt aangemeld of daar staat ingeschreven, het liefst zo thuisnabij mogelijk. Wanneer de school dat niet zelf kan bieden doet de school een beroep op haar partners in en om de school om dat passende aanbod wel te kunnen doen.

Voor de meeste leerlingen is dat met goed onderwijs haalbaar. Voor een deel van de leerlingen is extra zorg nodig, zowel extra zorg in de klas, hulpverlening voor de leerling en/of ouders, als ondersteuning of handelingsgerichte advisering voor de leraar. Bij passend onderwijs gaat het daarom, naast het vergroten van de kwaliteit van het gehele onderwijs, vooral om het creëren van arrangementen voor leerlingen, die vanwege leer-, gedrags-, ontwikkelings- of gezinsproblemen of andere beperkingen nu onvoldoende van het onderwijs profiteren of niet in het reguliere onderwijs terecht kunnen.

Dat vraagt er om dat iedere school een goede samenwerkingsrelatie heeft met andere scholen, ook die voor speciaal onderwijs, om gezamenlijk het passende onderwijsaanbod te kunnen doen. Maar daarnaast is voor veel van deze leerlingen meer nodig dan goed onderwijs. Zij (en soms ook hun ouders/gezinnen) hebben extra zorg of hulpverlening nodig. Daarvoor moet het onderwijs goede samenwerkingsrelaties hebben met partners in de hulpverlening, zoals (school)maatschappelijk werk, jeugdgezondheidszorg, leerplicht, jeugd-GGZ en jeugdzorg. Een structurele, goede en snelle hulpverlening, aansluitend op de vraag vanuit het onderwijs, is daarmee een voorwaarde voor passend onderwijs. Door die samenwerking kunnen meer leerlingen een passend onderwijs-(jeugd)zorgarrangement krijgen en wordt de kwaliteit van het onderwijs vergroot.

Preventie en schoolondersteuning centraal

In de samenwerking met speciaal onderwijs en zorgpartners blijft de focus primair gericht op het realiseren van een passend onderwijs-(zorg)arrangement op de school waar de leerling is aangemeld. Er wordt op basis van de onderwijs- en zorgbehoeften en de mogelijkheden van de leerlingen en de handelingsverlegenheid en mogelijkheden van de leraren multidisciplinair vastgesteld welke aanvullende onderwijszorg en/of hulpverlening er nodig is voor deze leerlingen en welke ondersteuning er nodig is voor de leraren. Verwijzing naar specialistische vormen van onderwijs en/of jeugdzorg worden hiermee zo veel mogelijk voorkomen.

Om zo veel mogelijk leerlingen op deze wijze, met extra ondersteuning, in het regulier onderwijs een passend aanbod te kunnen doen is het noodzakelijk dat leerkrachten bereid en in staat zijn om belemmeringen in de ontwikkeling van leerlingen vroegtijdig te signaleren. De partners uit het speciaal onderwijs, het schoolmaatschappelijk werk en de andere zorgpartners kunnen leraren daarin deskundiger maken en ondersteunen door bijv. mee te kijken in de klas, aanvullende tests voor te stellen of uit te voeren, signalen en vermoedens te bespreken met de school, te adviseren over de communicatie met de leerling/ouders, enz. Door vroegtijdig te signaleren en snel en samenhangend zorg te bieden kan escalatie van problemen worden voorkomen. Uitgangspunt is 'niet de leerlingen exporteren, maar kennis en ondersteuningscapaciteit importeren'.

Daarnaast kunnen het speciaal onderwijs en de zorgpartners de scholen adviseren met betrekking tot het pedagogisch klimaat en het pedagogisch handelen van leraren in de scholen, de zorgstructuur en het zorgaanbod van de scholen en de communicatie met leerlingen en ouders in zorgtrajecten.

De zorgpartners kunnen ook daadwerkelijk bijdragen aan de preventie en vroegtijdige aanpak van sociaal-emotionele en gedragsproblemen door het inzetten van preventieve programma's in scholen, zowel voor de totale groep van leerlingen, als voor specifieke groepen kwetsbare of zorgleerlingen. Te denken valt aan trainingen of programma's gericht op sociale vaardigheden, reductie van faalangst, tegengaan van pesten of discriminatie, aanpak van overgewicht, veilige school, gezonde school, kinderen in echtscheidingsituaties, enz.

In het kader van passend onderwijs zien we op steeds meer plaatsen experts uit het speciaal onderwijs en de jeugdzorg daadwerkelijk meewerken in de uitvoering van gecombineerde programma's van onderwijs en jeugdzorg; onderwijs-zorgarrangementen. Vaak gericht op thuiszitters en specifieke groepen, waarvoor in de huidige constellatie van geïndiceerde en gesegregeerde vormen van onderwijs en zorg geen passend aanbod beschikbaar is. Deze vormen van samenwerking van hulpverleners en onderwijsgevendens dragen sterk bij aan het binnen boord houden van leerlingen die anders uit zouden vallen en het voorkomen van geïndiceerde vormen van onderwijs en jeugdzorg.

Door de samenwerking met speciaal onderwijs en zorgpartners wordt derhalve in belangrijke mate bijgedragen aan preventie en het sterker maken van scholen door daadwerkelijke ondersteuning van leraren. Door die samenwerking kan voor meer kinderen een (thuisna) passend onderwijs-zorgarrangement geboden worden. Hiermee wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan veiliger scholen, met een goed pedagogisch klimaat, waar optimale opbrengsten gerealiseerd kunnen worden. Met passend onderwijs en passende zorg wordt bijgedragen aan het voorkomen van schooluitval, het behalen van een startkwalificatie door meer leerlingen, het voorkomen van criminaliteit, het minimaliseren van verwijzingen naar het speciaal onderwijs en naar de geïndiceerde jeugdzorg. Daarmee hebben meer leerlingen kans op een goede maatschappelijke positie en het leveren van een positieve bijdrage aan de samenleving.

Funcities in de samenwerking voor passend onderwijs

Om de bovengenoemde bijdragen aan passend onderwijs daadwerkelijk te kunnen realiseren en de verschillende taken van samenwerkende partners rond leerlingen effectief met elkaar te kunnen verbinden is het nodig dat de school en de zorgpartners gezamenlijk de volgende functies (kunnen) vervullen:

- Vroegtijdig signaleren van belemmeringen in de ontwikkeling van leerlingen
- Helder krijgen van specifieke onderwijs- en zorgbehoeften van leerlingen
- Daarbij de expertise van partners binnen en buiten de school inschakelen
- Multidisciplinaire handelingsgerichte beoordeling / diagnostiek uitvoeren bij complexe situaties
- Zo nodig aanvullend onderzoek (laten) doen
- Terugkoppeling en advies of lichte vormen van hulpverlening bieden aan leerlingen en/of ouders
- Terugkoppeling naar, ondersteuning en handelingsgerichte adviezen bieden aan leraren/mentoren
- Vaststellen van en afspraken maken voor de benodigde onderwijs-(zorg)arrangementen (zorgtoewijzing)
- Voorbereiden van (integrale) indicatiestelling voor (speciaal) onderwijs en/of jeugdzorg
- Afspraken maken over de coördinatie van zorg op casusniveau en breder
- Inzetten van preventieve programma's in scholen
- Inzetten van (preventief) ambulante begeleiding
- Evaluatie en monitoring van de geboden zorg
- Signaleren van lacunes, overlap of belemmeringen in het zorgaanbod van scholen en zorgpartners

Deze functies zijn niet in elke situatie allemaal nodig, maar met het geheel aan functies ontstaat een dekkende structuur om passende onderwijs-(zorg)arrangementen voor alle leerlingen vast te stellen, toe te wijzen en uit te voeren.

De bijdragen die door de zorgteams, ZAT's en de partners die daaraan deelnemen geboden worden kunnen ongedeed en op maat op alle niveaus van zorg worden ingezet. Het is daarmee niet wenselijk om bepaalde functies van zorgteams en ZAT's of bepaalde vormen van zorg of hulpverlening van (jeugd)zorgpartners te gaan onderbrengen in exclusief geformuleerde domeinen, als basis-, breedte- en/of dieptezorg.

Eisen aan de samenwerking

Om deze functies, die nodig zijn voor passend onderwijs, te kunnen uitvoeren moeten scholen beschikken over een structurele samenwerkingsrelatie met het speciaal onderwijs en de partners in de hulpverlening. Die samenwerkingsstructuur moet onderdeel uitmaken van de zorgstructuur van het onderwijs en moet eenduidig en transparant zijn, gemakkelijk toegankelijk, onderwijsondersteunend en er dient snel goede hulp voor leerlingen/ouders in gang gezet te kunnen worden, afgestemd op het onderwijsaanbod.

Om passend onderwijs te realiseren zijn daarom een goede interne zorgstructuur, waarin ook hulpverleners en ondersteuners preventief actief zijn, goed werkende interne zorgteams, een goede bovenschoolse ondersteuningsstructuur met een ZAT dat aansluit bij het WSNS-samenwerkingsverband en een goed lokaal/regionaal zorgaanbod en een beperkte loketfunctie passend onderwijs noodzakelijk.

De *interne zorg* van scholen is primair verantwoordelijk voor de onderwijszorg in scholen, bieden van extra onderwijszorg binnen de mogelijkheden van het zorgprofiel van de school, signalering van belemmeringen in de ontwikkeling van leerlingen, bespreking daarvan met de leerling/ouders, opstellen en uitvoeren van (groeps)handelingsplannen, inbreng van leerlingen in zorgteams/ZAT's en bijstelling en uitvoering van handelingsadviezen en -plannen.

De school moet daarbij kunnen beschikken over *preventieve schoolnabije hulp*, zoals schoolmaatschappelijk werk, orthopedagoog/psycholoog en (preventief) ambulante begeleiding.

Om de onderwijs- en zorgbehoeften en het benodigde onderwijs-(zorg)arrangement voor een leerling goed en handelingsgericht te kunnen bepalen is een *multidisciplinair overleg van vertegenwoordigers van de school en de zorgpartners* noodzakelijk. Dit overleg en de activiteiten en contacten die daaruit voortkomen zijn op de meeste plaatsen in het land bekend geworden als *zorgteam en/of ZAT*.

Om vanuit deze zorgteams en ZAT's snel goede ondersteuning of hulp voor leerling en leraren in gang te kunnen zetten is het ten eerste nodig dat er een goed aanbod beschikbaar is van extra onderwijszorg. In het PO is er naast de mogelijkheden van de school vaak ook een *bovenschools aanbod aan specifieke expertise* op bepaalde terreinen (bijv. dyslexie of hoogbegaafdheid) of vormen van preventief ambulante of begeleiding of collegiale consultatie beschikbaar vanuit het samenwerkingsverband WSNS. Ook vanuit het speciaal onderwijs is expertise beschikbaar, die ingezet kan worden in het regulier onderwijs.

Daarnaast is het nodig dat vanuit de zorgteams en ZAT's snel hulpverlening in gang gezet kan worden voor de leerling en/of ouders. Naast hulp door deelnemers aan de zorgteams/ZAT's moeten hiervoor het *lokale zorgaanbod en de jeugdzorg* snel ingezet kunnen worden. Door de deelnemers in de zorgteams/ ZAT's kunnen leerlingen/ouders snel toegeleid worden naar de zorg die beschikbaar is in de centra voor jeugd & gezin en de (nu nog) geïndiceerde jeugdzorg. Dat zorgaanbod moet van goede kwaliteit zijn, afgestemd op de vraag van leerlingen van 4 tot 12/13 jaar en ouders en onderwijsgericht zijn.

In de ZAT's kan op basis van handelingsgerichte diagnostiek de *zorgzwaarte* worden bepaald en daar kan ook worden vastgesteld dat een *gecombineerd aanbod van onderwijs en (jeugd)zorg* nodig is. Omdat de betrokken partners in het ZAT vertegenwoordigd zijn kunnen daar afspraken gemaakt worden over zo'n gecombineerd aanbod van (speciale) onderwijszorg en jeugdzorg en zo nodig ouderondersteuning in een integraal aanbod, een echt onderwijs-zorgarrangement dus, waarin door

professionals uit verschillende sectoren daadwerkelijk wordt samengewerkt in de uitvoering van programma's. Dit vormt een belangrijk onderdeel van de *zorgtoewijzing*, die voor passend onderwijs en passende zorg nodig is.

Zo lang als voor het speciaal onderwijs, leerwegondersteunend onderwijs, praktijkonderwijs, speciaal basisonderwijs, geïndiceerde jeugdzorg of AWBZ-zorg nog *indicaties* nodig zijn kunnen die, op basis van de handelingsgerichte diagnostiek in de ZAT's, meteen afgegeven worden door de daarvoor verantwoordelijke indicatieorganen, zonder dat daarvoor nieuw onderzoek nodig is. Integraal indiceren is daarmee als vanzelf gerealiseerd.

Wanneer de indicaties voor speciaal onderwijs en/of jeugdzorg verdwijnen blijft het ZAT voorzien in het bepalen van het noodzakelijke onderwijs-(zorg)arrangement, als belangrijk element van de zorgtoewijzing. Daarnaast moet het samenwerkingsverband dan nog een voorziening treffen om de benodigde middelen voor dat in het ZAT bepaalde onderwijs-(zorg)arrangement toe te wijzen. Daar kan naast de verdeling van zorgmiddelen en budgetbeheer tevens een overzicht bijgehouden worden van leerlingenstromen in de regio en het bieden van informatie, toegang en een functie voor beroep en bezwaar voor ouders.

Zorgteams en ZAT's als schakelpunt

In de bovenbeschreven optiek vormen de ZAT's een essentieel onderdeel van de één-loket-gedachte van *passend onderwijs*. Het ZAT is het schakelpunt tussen scholen, samenwerkingsverbanden, speciaal onderwijs en zorgpartners voor het inzetten van passende onderwijs-(zorg)arrangementen. Zij genereren handelingsadviezen die de scholen helpen de ambities met betrekking tot passend onderwijs waar te maken en vormen de structurele verbinding naar de partners die de noodzakelijke verbreding en verdieping van de zorg kunnen bieden. Naast de bijdragen die ZAT's kunnen leveren aan het activeren van snelle en goede hulp aan jeugdigen en aan de vergroting van het handelingsrepertoire van leerkrachten, vervullen zij nog een andere belangrijke rol. De ZAT's vormen immers de schakel van de onderwijs-zorgstructuur met andere lokale zorgstructuren, zoals het centrum voor jeugd & gezin, de veiligheidsnetwerken en de verwijzindex risicokinderen.

De zorgteams en ZAT's vormen derhalve een belangrijk schakelpunt voor handelingsgerichte diagnostiek en zorgtoewijzing binnen passend onderwijs en binnen de samenhang in het lokale aanbod aan zorg voor jeugdigen.